

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

อาจกล่าวได้ว่าการประมงทะเลเป็นทางเดียวที่สามารถเก็บเกี่ยวอาหารที่มีคุณภาพขึ้นมาสนองความต้องการแก่ผู้บริโภคได้ เป็นปริมาณมากและยังเป็นแหล่งอาหารโปรตีนราคาถูกของประชาชน รวมทั้งเป็นแหล่งจ้างแรงงานที่สำคัญแห่งหนึ่งของประเทศอีกด้วย ในรอบ 2 ทศวรรษที่ผ่านมาอุตสาหกรรมประมงไทยได้พัฒนารุดหน้าขึ้นอย่างรวดเร็ว จนในปัจจุบันประเทศไทยจัดเป็นประเทศหนึ่งที่ประสบความสำเร็จในการพัฒนาการประมงทะเลและทำการประมงทะเลได้ผลดียิ่งของโลก โดยมีผลผลิตจากสัตว์ทะเลปีละประมาณ 2.0 ล้านเมตริกตัน ในจำนวนนี้ 97 เปอร์เซ็นต์ของผลผลิตสัตว์ทะเลได้จากการจับจากทรัพยากรตามธรรมชาติ ส่วนอีกประมาณ 3.0 เปอร์เซ็นต์ได้จากการเพาะเลี้ยงสัตว์ทะเล ผลผลิตที่ได้ประมาณร้อยละ 27 ใช้บริโภคสดภายในประเทศ อีกร้อยละ 35 ใช้เป็นวัตถุดิบในอุตสาหกรรมแปรรูปแช่แข็งและบรรจุกระป๋องเพื่อบริโภคภายในประเทศ และส่งเป็นสินค้าออก ส่วนที่เหลืออีกร้อยละ 38 ใช้เป็นวัตถุดิบในอุตสาหกรรมแปรรูปเป็นปลาป่น และใช้เป็นอาหารสัตว์ในรูปปลาสด (บุญเลิศ ผาสุก, อนาคตประมงไทย)

ผลจากการพัฒนาการประมงได้ส่งผลให้มีการพัฒนาในอุตสาหกรรมต่อเนื่องอื่น ๆ ด้วย เช่น อุตสาหกรรมต่อเรือ อุตสาหกรรมทอวน อุตสาหกรรมหัตถ์เป็น อุตสาหกรรมอาหารกระป๋อง และอุตสาหกรรมแปรรูปสัตว์น้ำอื่น ๆ ทำให้มีการแปรรูปสินค้าและผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำเพื่อการส่งออกเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วอันเป็นการเพิ่มเงินตราต่างประเทศได้เป็นอย่างมาก อีกทั้งยังก่อให้เกิดการจ้างแรงงานเพิ่มขึ้น อันส่งผลดีต่อเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศอีกด้วย

การที่อุตสาหกรรมประมงได้พัฒนาอย่างรวดเร็วนี้ สืบเนื่องมาจากการพัฒนาเครื่องมือในการจับปลาให้ทันสมัยยิ่งขึ้น แต่ในขณะที่เดียวกันสภาพการประกอบอาชีพทำการประมงทะเลของชาวประมงได้ดำเนินไปโดยมุ่งประสงค์ต่อผลผลิตของสัตว์น้ำที่ได้รับ โดยขาดความคิดคำนึงถึงการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำเพื่อให้คงจำนวนและสืบพันธุ์ขยายจำนวนสัตว์น้ำรุ่นใหม่ (Recruitment) ให้สามารถรับการแสวงประโยชน์ได้ยั่งยืนยาวนานตลอดไป รวมทั้งการกระทำที่ฝ่าฝืนข้อห้ามพระราชบัญญัติ

การประมง เช่น การจับสัตว์น้ำโดยใช้วัตุระเบิด ยาเบื่อเมา และใช้กระแสไฟฟ้า ตลอดจนระดมกันทำการจับสัตว์น้ำขึ้นมาใช้ประโยชน์เป็นจำนวนมากเกินศักยภาพของการผลิตขึ้นใหม่เพื่อทดแทนได้ทันตามความต้องการ (พิภพ เหล่าพิศมัย, แนวทางการจัดระเบียบการทำการประมงและเพื่อประโยชน์ในการอนุรักษ์สัตว์น้ำทะเล)

ประกอบกับเครื่องมือประมงบางประเภท เช่น อวนลาก (Trawler) ซึ่งมีประสิทธิภาพต่อการจับสัตว์น้ำประเภทหน้าดิน (Demersal species) ซึ่งได้เพิ่มผลผลิตสัตว์ทะเลของประเทศไทยขึ้นอย่างมาก ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2504 เป็นต้นมา แต่ขณะเดียวกันเครื่องมือทำการประมงดังกล่าวก็ทำลายสภาวะแวดล้อมทางธรรมชาติและแหล่งขยายพันธุ์ แหล่งอนุบาลสัตว์น้ำวัยอ่อน เช่น หญ้าทะเล (Seagrass) ปะการังกัลปังหา (Coral reef) และได้ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรสัตว์ทะเลหน้าดินในน่านน้ำไทยบริเวณอ่าวไทย จนความอุดมสมบูรณ์ได้ลดลงจากเดิมและอยู่ในสภาพเสื่อมโทรมในปัจจุบัน สาเหตุสำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ สภาพแวดล้อมในแหล่งอาศัยของสัตว์น้ำเสื่อมโทรม อันเป็นผลมาจากการพัฒนาด้านอุตสาหกรรม เกษตรกรรมและการพัฒนาอื่น ๆ จะเห็นได้ว่าในหลายพื้นที่ที่เกิดมลภาวะ มีผลกระทบต่อระบบนิเวศน์ของแหล่งน้ำ การบุกรุกและทำลายป่าชายเลนเพื่อทำการก่อสร้างต่าง ๆ เช่น ทำท่าเทียบเรือ สถานีตากอากาศ หรือโรงแรม การทำลายป่าชายเลนเพื่อการทำนาเกลือและนาเกลือ เป็นต้น จากสภาพที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ล้วนแต่ส่งผลให้สัตว์น้ำในแหล่งทำการประมงของไทยอยู่ในสภาพเสื่อมโทรมและมีจำนวนลดน้อยลง สัตว์น้ำบางชนิดถึงกับสูญพันธุ์ไปแล้วก็มี

นอกจากนี้ผลจากการพัฒนาทางด้านการประมงได้ก่อให้เกิดการแข่งขันกันอย่างรุนแรงในการประกอบอาชีพทำการประมง โดยจะเห็นได้จากจำนวนเรือประมงที่เพิ่มมากขึ้น ในปัจจุบันมีเรือประมงที่ประกอบอาชีพการประมงทะเล ซึ่งจดทะเบียนขออนุญาตใช้เครื่องมือทำการประมงจำนวนมากกว่า 21,000 ลำ (สถิติเรือประมงไทยปี 2535) และยังมีเรือประมงอีกจำนวนหนึ่งที่มีได้ขออนุญาตใช้เครื่องมือทำการประมงจากกรมประมง

เมื่อจำนวนเรือประมงมีมากขึ้น และต่างก็แข่งขันกันทำการประมงในแหล่งประมงเดียวกัน ผลตอบแทนที่ได้ก็จำเป็นต้องเฉลี่ยแบ่งกัน ซึ่งในระยะต่อมาชาวประมงเริ่มประสพข้อเท็จจริงที่ว่า การจับปลาให้เต็มลำเรือนั้น จำเป็นจะต้องใช้เวลาเพิ่มขึ้นจนบางครั้งแทบจะไม่คุ้มค่าใช้จ่าย อีกทั้งสัตว์น้ำที่ได้มีขนาดเล็กลง มีคุณค่าทางเศรษฐกิจต่ำ และกอบปรกกับวิกฤตการณ์น้ำมันเชื้อเพลิงที่มีราคา

แพงและขาดแคลนในปี 2516 ทำให้กองเรือประมงไทยจำเป็นต้องหาแหล่งการประมงใหม่ที่มีความอุดมสมบูรณ์มากกว่าในอ่าวไทย และจะให้ผลตอบแทนที่คุ้มกับการลงทุน ดังนั้นกองเรือประมงไทยจึงได้เริ่มขยายเขตการทำประมงจากในบริเวณอ่าวไทยไปยังเขตทะเลจีนตอนใต้นอกฝั่งประเทศเขมร เวียดนาม มาเลเซีย และอินโดนีเซีย ในบริเวณทะเลอันดามันนอกฝั่งประเทศพม่า ในอ่าวเบงกอล นอกฝั่งประเทศบังคลาเทศและฝั่งตะวันออกของประเทศ อินเดีย และในแหล่งประมงห่างไกลอื่น ๆ เช่น ประเทศโอมาน ซาอุดีอาระเบีย และประเทศออสเตรเลีย เป็นต้น

จากการที่กองเรือประมงไทยได้เริ่มเคลื่อนย้ายกองเรือจากแหล่งประมงดั้งเดิมในอ่าวไทย ไปยังแหล่งประมงในน่านน้ำสากลนอกฝั่งประเทศเพื่อนบ้านในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และภูมิภาคเอเชียใต้ นั้น ทำให้ชาวประมงต้องเดินทางออกไปทำการประมงไกลขึ้น และใช้เวลาในการทำการประมงในแต่ละเที่ยวยาวนานมากยิ่งขึ้น ในระยะต่อมาประเทศเพื่อนบ้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศที่กำลังพัฒนานั้นต่างก็ตระหนักถึงความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติทั้งที่มีชีวิต และไม่มีชีวิตในบริเวณรอบชายฝั่งของตน ซึ่งจะมีส่วนสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศตน จึงพยายามที่จะปกป้องและหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติเหล่านี้ให้เป็นของตนมากที่สุด จึงได้มีการขยายเขตน่านน้ำของประเทศออกไปอีก โดยการประกาศเขตเศรษฐกิจจำเพาะ (Exclusive Economic Zone)

เขตเศรษฐกิจจำเพาะ หมายถึง น่านน้ำส่วนที่ต่อออกไปจากทะเลอาณาเขต โดยวัดจากเส้นฐานออกไปเป็นระยะทาง 200 ไมล์ หรือ 188 ไมล์จากขอบนอกสุดของทะเลอาณาเขต โดยทั่วไปการประกาศเขตเศรษฐกิจจำเพาะของแต่ละประเทศมักจะมีปัญหาและกรณีพิพาทกับรัฐ ซึ่งอยู่ตรงกันข้ามหรือประชิดกัน อันสืบเนื่องมาจากการกำหนดขอบเขตของเขตเศรษฐกิจจำเพาะ อย่างไรก็ตามกฎหมายทะเลแนวใหม่นี้ได้บัญญัติไว้ว่า "การกำหนดขอบเขตเศรษฐกิจจำเพาะของรัฐสองรัฐ ซึ่งอยู่ตรงข้ามหรือประชิดกัน บ่อมจะทำได้โดยความตกลงระหว่างกันและจะต้องสอดคล้องกับ หลักของความยุติธรรม (Principle of Equity) โดยการลากเส้นกึ่งกลาง (Median line) หรือการลากเส้นแบ่งครึ่ง (Equi-distance line) และให้คำนึงถึงพฤติการณ์พิเศษทุกอย่างที่สำคัญด้วย" (ขจรศักดิ์ เวชชการัตน์, การประมงนอกร่นน้ำไทย)

ประเทศไทยและประเทศเพื่อนบ้านในแถบภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และ เอเชียใต้ได้ประกาศเขตทะเลเศรษฐกิจจำเพาะดังนี้

ประเทศ	วัน เดือน ปี	พื้นที่เศรษฐกิจจำเพาะ (ตารางไมล์)	ชายฝั่งยาว (ไมล์)
อินเดีย	15 ม.ค. 20	-	-
พม่า	9 เม.ย. 20	148,600	1,230
เวียดนาม	12 พ.ค. 20	210,600	1,247
กัมพูชา	15 ม.ค. 21	16,200	210
ฟิลิปปินส์	11 มิ.ย. 21	551,400	6,997
อินโดนีเซีย	21 มี.ค. 23	1,577,300	19,784
มาเลเซีย	25 เม.ย. 23	138,700	1,853
สิงคโปร์	15 ก.ย. 23	100	28
ไทย	23 ก.พ. 24	94,700	1,468

ความสภาพภูมิศาสตร์ของประเทศไทยจะพบว่า ทางด้านบริเวณตอนใต้ของประเทศไทยล้อมรอบด้วยพื้นที่ผิวน้ำทั้งสองฝั่ง ด้านตะวันออกเป็นทะเลอ่าวไทย และด้านตะวันตกเป็นทะเลอันดามัน เมื่อประเทศไทยได้ประกาศอาณาเขตเศรษฐกิจจำเพาะ ทำให้ดูเหมือนว่าประเทศไทยได้มีพื้นที่ที่มีสิทธิอธิปไตยเพิ่มขึ้นประมาณร้อยละ 60 ของพื้นที่เดิม แต่ความเป็นจริงแล้ว ชาวประมงไทยได้สูญเสียพื้นที่ทำการประมงในทะเลหลวงหรือน่านน้ำสากลไปประมาณ 300,000 ตารางไมล์ เพราะพื้นที่น่านน้ำในทะเลหลวงดังกล่าวได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของน่านน้ำเขตเศรษฐกิจจำเพาะของประเทศเพื่อนบ้าน ซึ่งผลจากการประกาศใช้กฎหมายทะเลทะเลแนวใหม่ได้ทำให้ชาวประมงไทยที่เคยทำการประมงอย่างถูกต้องตามกฎหมายในทะเลสากล กลายเป็นการทำประมงอย่างผิดกฎหมายฐานละเมิดน่านน้ำของต่างประเทศ ด้วยเหตุนี้จึงมักเกิดกรณีชาวประมงไทยถูกจับกุม ถูกยึดเรือ และเครื่องมือ จับสัตว์น้ำที่ออกไปทำการประมงนอกน่านน้ำอยู่เนือง ๆ ส่งผลให้ชาวประมงไทยต้องนำเรือออกไปจับสัตว์น้ำไกลฝั่งมากยิ่งขึ้นไปอีกในน่านน้ำสากลหรือทำการประมงในน่านน้ำของประเทศอื่น ๆ ในลักษณะการร่วมลงทุนในการทำประมง (Joint Venture) เช่น การทำการประมงร่วม ไทย-บังคลาเทศ, ไทย-อินเดีย, ไทย-ออสเตรเลีย, ไทย-อินโดนีเซีย และไทย-มาเลเซีย เป็นต้น

ด้วยลักษณะการทำประมงของไทยในปัจจุบัน ทำให้ค่าใช้จ่ายในการทำประมงสูงตามไปด้วย ชาวประมงจึงต้องจับปลาให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้เพื่อให้คุ้มกับการลงทุน นั้นหมายถึงว่าชาวประมงเหล่านั้นจะต้องใช้ชีวิตอยู่ในเรือกลางทะเลติดต่อกันเป็นเวลา 20-30 วัน หรือมากกว่านั้น ซึ่งขึ้นอยู่กับขนาดของเรือประมงที่ใช้ ระยะทางที่ออกไปทำการประมงและปริมาณสัตว์น้ำที่จับได้กล่าวคือ ถ้าเรือมีขนาดใหญ่ก็สามารถออกทะเลไปได้ไกลกว่า และอยู่ในทะเลได้เป็นระยะเวลายาวนานกว่า การเดินทางออกสู่ทะเลนั้นอาจเป็นการผจญภัยที่น่าตื่นเต้นสำหรับผู้ที่ไม่เคยไป แต่สำหรับชาวประมงแล้ว จุดประสงค์ของการออกทะเลไปนั้นต่างกัน เพราะนั่นคือภารกิจที่จำต้องกระทำเพื่อการเลี้ยงชีพ เลี้ยงปากเลี้ยงท้องตัวเองและครอบครัว การใช้ชีวิตอยู่บนเรือ บนเนื้อที่ที่มีอยู่เพียงไม่กี่ตารางเมตร ล้อมรอบไปด้วยผืนน้ำอันเว้งว้างกว้างใหญ่จนมองไม่เห็นฝั่ง เปรียบเสมือนกับการถูกกักบริเวณ ถูกจำกัดเสรีภาพ กระทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่ซ้ำซากจำเจเป็นประจำทุกวัน ไม่มีสิ่งแปลกใหม่ผ่านเข้ามาในชีวิตประจำวันเลยบางครั้งก็ต้องพบกับความแปรปรวนของท้องทะเล ซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญในการปฏิบัติงาน การพบปะหรือมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นก็มีเพียงเพื่อนร่วมงานหน้าเดิมเพียงไม่กี่คน ซึ่งเป็นผู้ชายล้วน วิถีการดำรงชีวิตท่ามกลางสิ่งแวดล้อมดังกล่าวเป็นปัจจัยหนึ่งที่ก่อให้เกิดอาการเบื่อหน่าย ท้อแท้ เศร้า อารมณ์ตึงเครียด มีความรู้สึกเหงาว่าเหว่เกิดขึ้นในจิตใจ ซึ่งไม่ว่าจะเป็นใครก็ตามถ้าอยู่ในสภาวะการณ์เช่นเดียวกับพวกเขา ก็คงเกิดความรู้สึกเช่นเดียวกัน

ชาวประมงเหล่านี้จึงมีกิจกรรมส่วนตัวที่นำมาใช้เพื่อขจัดความเหงา ความว่าเหว่ที่เกิดขึ้นในจิตใจของพวกเขา เช่น เล่นการพนัน ดื่มเหล้า เสพยา เสพติดต่าง ๆ การนอนหลับก็เป็นวิธีการหนึ่งเพื่อหลีกเลี่ยงที่จะเจอกับความรู้สึกเช่นนั้น สื่อมวลชนชนิดต่าง ๆ ที่พวกเขาพอจะแสวงหามาได้ในสภาวะการณ์ขณะนั้นก็เป็นหนทางหนึ่งที่พวกเขาใช้เพื่อผ่อนคลายความเครียด และขจัดความรู้สึกว่าเหว่ออกไปได้ อาจจะเป็นการฟังรายการวิทยุ หรือชมรายการโทรทัศน์ ซึ่งจะ เป็นสื่อมวลชนเพียง 2 ชนิดนี้เท่านั้นที่จะทำให้ชาวประมงรับรู้ข่าวสารที่ทันต่อเหตุการณ์ในแต่ละวัน แต่ด้วยสภาพที่ไม่แน่นอนของท้องทะเลและภูมิอากาศตลอดจนความใกล้-ไกลของแหล่งทำการประมงกับแผ่นดินประกอบกับทะเลไม่ใช้เป้าหมายของการกระจายสัญญาณคลื่นในการส่งออกอากาศของวิทยุกระจายเสียงและวิทยุ-โทรทัศน์ จึงทำให้บางครั้งการรับสัญญาณทั้งวิทยุกระจายเสียงและโทรทัศน์อาจจะรับไม่ได้ดีเท่าที่ควร หรืออาจรับไม่ได้เลยในบางครั้ง ทำให้ลูกเรือประมงต้องหัน

มาทั้งสี่ประเภทอื่น ฉะนั้นจึงเกิดปัญหาที่น่าสนใจและน่าทำการศึกษาให้ลึกซึ้งถึงรูปแบบพฤติกรรมการใช้เครื่องมือลวน ตลอดจนประเภทและลักษณะ เนื้อหาในเครื่องมือลวนที่ลูกเรือประมงเหล่านี้ใช้ในการขจัดความว่าเหว่

ปัญหานำวิจัย

1. รูปแบบพฤติกรรมการใช้เครื่องมือลวนในการขจัดความว่าเหว่ของลูกเรือประมง มีลักษณะอย่างไร
2. ประเภทและลักษณะ เนื้อหาในเครื่องมือลวนที่ช่วยขจัดความว่าเหว่ของลูกเรือประมง เป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อให้ทราบถึงรูปแบบพฤติกรรมในการใช้เครื่องมือลวนเพื่อขจัดความว่าเหว่ของลูกเรือประมง
2. เพื่อเข้าใจถึงประเภทและลักษณะ เนื้อหาเครื่องมือลวนที่ใช้ในการขจัดความว่าเหว่ของลูกเรือประมง

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาถึงพฤติกรรมการใช้ประโชนจากเครื่องมือลวนเพื่อช่วยขจัดความว่าเหว่ของลูกเรือไทยในขณะที่ทำการประมงในทะเล ซึ่งใช้วิธีการวิจัยภาคสนามโดยที่ผู้วิจัยได้ร่วมลงเรือไปกับชาวประมงที่ออกไปทำการประมงตามปกติ โดยเรือชื่อ "โชคเบญจา 3" ซึ่งเป็นเรือประมงที่ใช้เครื่องมือประมงประเภทอวนล้อม (Purse-seiner) โดยออกไปทำการประมงนอกน่านน้ำไทยบริเวณทะเลอันดามัน และใช้วิธีการเก็บข้อมูลด้วยการสังเกตการณ์ในขณะที่ชาวประมงปฏิบัติงานจริงบนเรือ ประกอบกับการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการกับลูกเรือ จำนวน 43 คน เป็นระยะเวลา 14 วัน และได้ทำการศึกษาเครื่องมือลวนที่ลูกเรือใช้ขณะอยู่ในเรือในช่วงระยะเวลาดังกล่าว

ข้อสันนิษฐานในการวิจัย

1. ความเหงา ความว้าเหว่ เป็นแรงจูงใจหรือแรงผลักดันอันสำคัญที่ทำให้ลูกเรือประมงเกิดพฤติกรรมในการใช้สื่อมวลชน
2. สื่อมวลชนที่ลูกเรือส่วนใหญ่ใช้เพื่อขจัดความว้าเหว่จะมีลักษณะเนื้อหาประเภทบันเทิง

นิยามศัพท์เฉพาะ

สื่อมวลชน หมายถึง การสื่อสารที่ผ่านสื่อต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ คือ วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร ภาพยนตร์ ซึ่งสื่อเหล่านี้สามารถไปถึงผู้รับเป็นจำนวนมากในเวลาเดียวกัน

ลูกเรือประมง หมายถึง บุคคลซึ่งเป็นเพศชายที่ปฏิบัติงานอยู่บนเรือ "โชคเบญจา 3" เพื่อทำการประมงในทะเล

ความว้าเหว่ หมายถึง ความรู้สึกโดดเดี่ยว เหงา อ้างว้าง จิตใจหดหู่ ซึ่งเกิดขึ้นในจิตใจชั่วขณะใดขณะหนึ่ง เนื่องมาจากอยู่ในสภาพแวดล้อมที่เว้งว่างในทะเล

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ผลการวิจัยนี้จะแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของสื่อมวลชน ซึ่งเป็นสิ่งหนึ่งที่มนุษย์ใช้เพื่อขจัดความเหงา ความว้าเหว่ของตัวเอง
2. ผลการวิจัยนี้จะ เป็นประโยชน์แก่หน่วยงานของรัฐบาลและเอกชน ในการวางแผนการให้บริการ ส่งข่าวสารไปยังชาวประมงโดยใช้สื่อมวลชนต่อไป
3. ผลของการวิจัยนี้จะ เป็นประโยชน์ต่อผู้ประกอบการประมง (เจ้าของเรือ) ในการจัดหาสื่อมวลชนหรือกิจกรรมไว้สำหรับลูกเรือได้ใช้เพื่อขจัดความว้าเหว่ ซึ่งจะทำให้การปฏิบัติหน้าที่ของพวกเขามีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น